

močnega in lepo donečega glasu; a vsak ima dar žive besede, t. j. vsakdo more govoriti. A vsakdo ne more dobro govoriti, t. j. vsakdo ne more jasno, razločno, izrazito, ob kratkem tako govoriti, da bi njegovo govorjenje, kot tako, že dober vtis napravilo, ne gledé na misli, katere izgovarja. Govorjenje je zmožnost, katera je vsakemu dana, kot hoja. A kakor mnogo ljudi ne more lepo hoditi, svojega telesa ne lepo nositi, isto tako ne more mnogo, dá, največ ljudi lepo govoriti. In kakor se največ ljudi naučí lepo hoditi, svoje truplo lepo držati še le vsled telesne vaje, tako se priborí lepo govorjenje še le z vajo. Govor pa ni le telesna sposobnost, temveč ker z jezikom razodevamo misli tedaj duševnosti, spada k dobremu govorjenju tudi duševno razumevanje. Po vsej pravici se torej zahteva od vsakega učitelja, da izražuje svoje nazore v kakeršnem si že bodi govoru. To smemo zahtevati tudi od onih, kateri si umetnosti lepega govora ali še niso osvojili, ali pa si je osvojiti ne morejo. Glavna reč ostane le-ta, da je učitelj k temu duševno sposoben; te sposobnosti pa nobenemu učitelju ne sme manjkati, že z obzirom na učence ne. Prazni so torej izgovori, češ, ne morem govoriti, ker mi jezik ne teče gladko. Jedro je glavna, oblika postranska, a zaželjena reč.

Zato naj išče učeč se učitelj povsod prilike, da zbere okrog sebe marljivih prijateljev in učencev ter naj se skupno z njimi nadalje izobražuje. Tako obrazovanje rodi vzajemno vzprejemanje in dajanje, katero spada k najvišjim potrebam in užitkom duha. Prilik je mnogo, ko se more učitelj prosto in neprisiljeno izraževati o resnicah in disciplinah ter se vaditi prostega in lepega govorjenja. Navedem naj le nekaj tacihih prilik.

a) Učitelj naj išče občevarja sè svojimi tovariši, da se z njimi pogovarja o zadevah šolskih, da najde in deli sočutje v veselji in žalosti. Taka prilika ponuja se ob času hospitovanja. Pa tudi brez te vpeljave bilo bi želeti, da bi se učitelji sosednih krajev večkrat shajali in pri tem ta ali oni kaj govorili, čemur bi lahko sledila zmerna debata. S tem se zlati čas uporabi šoli na korist, nadaljna omika učiteljeva se pospešuje, udeleževalci tacihi društvenih shodov se vzpodbujajo v delovanji svojega poklica in stanu, njih ardstveni odnošaji se blaže. V društvenem življenji človeštva nahaja se prečesto najbolj vsakdanja praznота, da, celó podlost in oslaba blagih nravi; duševno občevarje pa povišuje in sladí življenje ter učini, da postanejo družbeniki zreli za druge vredne človeške okrepčave in užitke.

b) Še večje važnosti so učiteljska društva, samo če imajo učitelji pri tacihi zborih pravo duševno omiko pred očmi. Društvenemu življenju škoduje isto tako malomarnost kot povzdigovanje lastnih in neopravičeno pobijanje tujih nazorov. Tacihi društev pri nas še vse preveč manjka. Imenitnosti učiteljskega stanu bi povsem prijalo, da bi bil vsak učitelj ud kacega društva in da bi se vseh zborovanj marljivo udeleževal. Zato bi se pa moralo več društev ustanoviti. Da pa ne bi vsa taka društva bila brez vzajemnosti, mogla bi se zvezati v skupno učiteljsko zvezo.

c) in d) Posebne važnosti za nadaljni razvoj učiteljske naobraženosti so domače in okrajne učiteljske konferencije. Njih naloga je označena v šolskem in učnem redu z dné 20. avgusta 1870. (v §§. 37. — 40., govorečih o lokalnih učit. konferencijah večrazrednic) in v ukazu vis. min. za bogočastje in uk z dné 8. maja 1872. (o okrajnih učit. konferencijah).

Knjiga Slovénka

XIX. veku.

10) Grammatik der slowenischen Sprache. Verfasst und herausgegeben von Blasius Potočnik. Laibach. Blasnik. 1849. 8. VIII. 183. — Ko je l. 1848

nagloma naukazana bila slovenščina v srednjih šolah in v novem pravopisu zato priprave slovnice ni bilo, spisal jo je Potočnik naprošen, in učili smo se koj sproti po posamnih tiskanih polah. Naglica ni pridna, spoznava pisalec v predgovoru, češ: „Dass das Werk, welches ich hier an das Licht treten lasse, noch an manchen Unvollkommenheiten leide, gebe ich sehr gerne zu. Jede verdiente Rüge von Seite der slawischen Sprachforscher werde ich also mit Dank annehmen, und in einer allfälligen zweiten Auflage gewissenhaft benützen. Übrigens genügt es mir, wenn ich durch diese meine obwohl auf keine Vollkommenheit Anspruch machende Arbeit zur nähern Kenntniss und Vervollkommnung unserer Sprache auch nur ein Geringes beigetragen habe“.

Po kratkem nauku o glasji razlaga se v I. delu besedno zlaganje, sklanjanje in pregibanje, v II. skladnja ali stavkoslovje z nekaterimi posebnimi reki in prislovicami; v III. pa je za berilo Cvetnik (chrestomathie) in v njem Svet v obrazih, spisal Janez Am. Komenski (1—95), Povesti, Kerst per Savici in nekaj drugih pesmi Prešernovih, Koseskovih in Vodnikovih, ter dve Potočnikovi (Planinar, Vprašanje in odgovor). — Drugi, zboljšani natis je l. 1858. 8. 184 brez predgovora s prvim naslovom: Grammatik der slowenischen Sprache itd. Ker so dotlej sestavili lastna Berila za srednje šole, izpuštil je prejšnji Cvetnik, a sprejel vendar „Svet v obrazih“ in v dostavkih „Lautlehre der slowenischen Sprache, Bildungslehre der Nomina, Bildung der Adverbien nach Dr. Miklosich“, kar knjigi mnogo povišuje vrednost. Ker je pa ravno takrat pripustila se slovenska beseda pri podučevanju slovenskega jezika in slovstva, dohitela je dokaj dobro nemški spisano slovnico nesrečna osoda, da so porabili papir v druge namene; koj potem so v nemško-slovenskih in slovensko-nemških šolah pač popraševali po njej, a prekasno, in še zdaj se pogreša slovnica, ktera bi kratko pa krepko Nemcem razlagala lepo slovenščino. — Gledé na „Orbis Pictus“ P. Hipolita in Val. Vodnika v slovnici Kopitarjevi (vid. Jezičnik XXII. 1884. str. 2. 3) naj se tukaj pokažeta odstavka 36. pa 90:

a) Sedmére dôbe človeškiga življenja. Človek je narpred déte, potlej déčik (fant); na to mladenč, potem mlad mož; daljež mož, tedaj starčik, poslednjič dedec. Ravno tako pri ženskim spolu: hčérka, deklíč; deklè, žena, stara žena, baba. — b) Učivnica. Učivnica ali šola je izobrazovavišče, kjer se mlade duše v učenosti in čednosti izredujejo, in je v redí razdeljena. Učenik sedí na sedališči, ali pa med učenci hodi, kateri v klopéh sedé. On učí, oni se učé. Nektere rečí se jim s krédo na tablo zapisujejo. Nekteri beró iz kakih bukev. Nekteri sedé in pišejo; učenik pa njih zmotke popravlja. Nekteri stojé in pravijo, kar so se iz glave naučili. Nekteri šepčajo in so neposajeni; take s šibo strahujejo, ali pa kako drugači kaznujejo.

11) Bukev za glavne ali ljudske šole spisal ali vredil je na pr.: a) Napeljevanje v računstvo za drugi in tretji klas farnih in glavnih šol v c. kr. deževah. Na Dunaji. 1847. 8. 179. Za predrazumki se nauk daje v osmerih poglavjih p. Števila spod sto in njih stik; čveteré rajtve z neprimkanimi in enoimnimi, z mnogoimnimi števili; njih spreobračniki; drobljenje in debeljenje, soštevanje, odjemanje, množenje in deljenje; razdeljivost števil, nauk od razdelinov; sprimerki in sprilike; tristavka itd. — b) Praktična slovensko-nemška Gramatika. I. Del. Za II. in III. odred slovensko-nemških šol v c. k. avstrijskih deželah. Na Dunaji, 1857. 8. 225. Natisnul L. Grund. Na stroške c. k. prodajavnice šolskih knjig. Pervi predelek. Goli stavki. Podsebek, orečenje; rečevniki, časovniki v pričnem, prešlem, prihodnem stavku itd. — Drugi predelek. Razširjeni stavki. Spolovniki, zaimki, prilogi, številniki, naréčja; sklanjanje, pregibanje. — Pervi pristavek. Nemško pravopisje v prvi in drugi stopnji. Drugi pristavek. Naloge za vajo v pismenem stavkanji v prvem odstavku:

Imena, lastnosti, djanje in stanje reči; v drugem: Bolj natančno določevanje reči; kratki popisi; pisma iz otročjiga življenja; nekateri opravični spisi. — Sodeloval je tudi pri c) *Slovenisch-deutsches Sprachbuch* za IV. razred itd.

12) Ljubljanski Časnik je prevzel z aprilom ter ga vredoval B. Potočnik do konca decembra l. 1850 Nro. 1—79 v torik in v petik z Vradnim listam vred. — Sostavku: Novooblikarski vihar v Novicah dal je Podgorski, razloživši v Sloveniji l. 1850 št. 2—4 tako zvane nove oblike, resno in dostojno v št. 11. 12 Odgovor, češ, kdor visoko leti, nizko sede. — Nato spiše v Slovenijo l. 15 Potočnik „Še en prijazen odgovor“: Težko nam dé, da ste nas, verli Dunajski Slovenci, napak umeli, ker ste sostavek „novooblikarski vihar“ skoraj zgol nase obrnili, ne pa veliko bolj na neslane iliromane in druge take dopisovavce v Slovenii, kateri naš slovenski jezik s potujčevavnimi zavijačami pačijo, in katerim je bil sostavek namenjen... Kar pa naše visoko letanje zadeva... mi, morebiti malo preošabno, mislimo, de se bo še veliko vode uteklo, preden bote vi, ki ste še mladenči, toliko za omiko in obraževanje slovenskiga jezika storili, kakor mi, ki smo se v preteklih letih med zasmehovanjem in tudi zaničevanjem od strani nemško učenih Slovincov za povzdigo slovenščine poganjali, in nekoliko prevzetno menimo, de smo za to hvaležnost, ne pa zaničvanja zaslužili. Pa vse to brez zamere! Z Bogam! — Nato pristavlja tedanji vrednik Cegnar pametno: Pišite z novimi ali starimi oblikami, ako je kaj izverstnega, ne bomo Vam zabavljali, timveč brali in Vam pohvalo dali. Z Bogom!

Politični „Ljubljanski Časnik“ je posebno z vradnim listom vredniku biva-jočemu v Šent-Vidu prizadeval dokaj dela in truda. — Spregovoril je Potočnik koj v 1. številki: Prijatlam slovenskiga ljudstva o časnikovih namenih; l. 5—7: Kako je dandanašnje na kmetih šol treba; l. 11: Mesto in rudarija v Idrii; l. 19. Blagoserčni pismar; l. 27: Oprostenje zemljiš; l. 29. Enakopravnost slovenskiga jezika v Kranjski in v njej sosednih kronovinah itd. — V listu lepoznansem je zapel jo p. Mi smo bratje (l. 5 str. 20). Spomlad — O zaželjenem priходу Njihoviga veličanstva Franca Jožefa, Avstrijskiga Cesarja v Ljubljano (Gl. Letopis Matic. Slov. 1872—3. str. 142). Miklavž (Ljudska povedka l. 20 str. 80). Tri želje (Ljudska pravljica l. 21 str. 84) itd. Na razgled bodite:

Mi smo bratje.

1. Ko je srečnim sad spoznanja
Gad zavisti jesti dal,
Ogenj čerta, razpadanja
V srcih bratov je zažgal.
Kje bo družbi lék razklani?
V svetem geslu ga dobom:
Mi smo bratje, avstrijani!
Avstrija naš slavni dom.	2. Boji se kervavi vneli:
Jaz sim Nemec! jaz Tal'jan!
Ko Sirene sladko peli:
Jaz sim Madjar! jaz Slavjan!
Kam? narodi obdivjani!
Meč, miruj! in topov grom!
Mi smo bratje, avstrijani!
Avstrija naš slavni dom.
3. Plamen več se ne vzdiguje,
Iskra le v perhavki tli;
Naj jo sprava upihuje,
De v ljubezen splameni.
Klic naj ljudstvam vsim oznani:
Spravi se! Ne prašaj: S kom?
Mi smo bratje, avstrijani!
Avstrija naš slavni dom.	4. Zunaj naših mej naj zgraja
Vstaje zmaj in vojsk vihar;
Sej nam zvezda sreče vshaja,
Naš Franc Jožef, naš Vladar.
Smo pod Njega vodstvom zbrani,
Nas ne straši vojsk polóm;
Mi smo bratje, avstrijani!
Avstrija naš slavni dom.

13) V Drobtincah l. 1851 nahaja se s Potočnikovim podpisom Bójna pém avstrijskih vojšakov v Lombardii str. 249—250 napr.:

Na noge, bratje! bobni ropotajo,
 Cesarstvo kliče svoje sine v boj;
 Bandera, zmage vajene, vihrajo,
 Častiti vojvod pelje hrabrih broj;
 Ne begaj! stoj! sovražni plašni roj!

Kupi serce,
 Na boj, možjé!
 Strelni vihar
 Je slave žar! itd.

14) V Spomeniku l. 1859 poklonil je Blaž Potočnik naslednjo pesmico Vodniku:

1. Pred tisoč spomladmi
Slovincov rodu
Slovenci so peli
Že himne Bogu.	2. V širocih pokrajinah
Slovenec vesel
Je vitezam svojim
Slavice že pel.	3. Al' hudih udarcov
Omagala moč,
Potihnejo pesmi,
Nastala je noč.
4. In pevska Modrica
Noč dolgo zaspi,
Ter pesnika čaka,
Da naj jo budi.	5. Zdaj pride naš Vodnik,
Zakliče: Bod' dan!
Modrica slovenska
Čas pozni je — vstan'!	6. In čujte veršenje!
Lej zarije kras!
Kot Eola harpe
Bližuje se glas!
7. Tak' Vila slovenska:
Budnik kdo je moj?
Vodnik moj! al' ti si?
Ti prvo zapoj!	8. Gre, piše Savico,
Živ pesemski vir;
Napiše zdravico,
Ga uname požir.	9. In tam, kjer „Savica“
Peneča bobni,
In gor na „Versacu“
Se pesem glasí.
10. Zapoje „Rojakam“
Prebuja jim um;
„Dovoljnimu Krajncu“
Porašča pogum.	11. In „Milico“ poje,
Okrogle drobni,
Tud „Anakreonta“
Po vrednem slaví.	12. „Ne ženka, ne plenka,
Pa batí se nič;
Živi se brez cvenka
O petji, ko tič.“
13. In pevska Modrica
Zmlajšuje mu moč;
In vredniga Sina
Ovenča rekoč:	14. „Ne hčere, ne sina
Po tebi ne bo;
Dovolj je spomina,
Te pesmi pojó!“	

15) Deutsch-slowenisches Wörterbuch — A. A. Wolf — M. Cigale — t. j. slovar, pri katerem je sodeloval B. Potočnik od začetka do konca, kakor je povedano v predgovoru str. VIII (Laibach. 1860), in dostavki njegovi so naznanjeni s P. ali Pot.

16) Das Officium in Nativitate Domini und Hebdomadae Sanctae et Resurrectionis Domini, in Choralnoten gesetzt. Mit vorausgeschickter theoretischer und praktischer Anleitung zum gregorianischen Choral-Gesange. Für Geistliche und Cantoren. Zusammengestellt von Blasius Potočnik, Pfarrer. Laibach. 1859. Blasnik. I. 76. — Bil je ranjki pevec in pesnik. Pri stolni cerkvi dobil je službo tudi v ta namen, da vodi v njej petje, in mora se reči, da je z G. Riharjem vred oživil in hvalno povzdignil pravo cerkveno in posvetno petje. — „Potočnik trifft namentlich den eigentlichen Liederton gut“ — pisal je o njem Čop. Skladal je pesmi in napeve za cerkev in veselo a pošteno družbo. — „Takah pesem so nam pridni gospod Luka Dolinar, ino pa naš slavni pesnik gospod Blaž Potočnik obilno in hvale vredno dali“ pravi Slomšek (Zg. Danic. 1849 str. 12). — „Cerkveniga pesnika, ki to ime zares zasluži, imamo do zdaj samo eniga. Vsak bravec bo uganil, da g. Potočnika mislimo. Manjši vrednost imajo njegove zlo natančne prestave, pa o njegovih izvirnih pesmih velja, kar smo izgovorili, v popolni meri. Iz njih se vidi, da se pesniški duh tudi v

pesmi vdihniti da, ki ne govore o ljubezni in lepoti naravnih prikazen. Ko govorimo od svetih pesem, razumimo tu le tiste, ki se navadno v božjih vežah in po družih pobožnih družbah prepevajo. V taci pesmah je g. Potočnik mojster. Kdor se hoče tega bolj na tanko prepričati, naj gre h kakimu pevcu, ki mu bo med drugimi cerkvenicami kako Potočnikovo zapel. Tu bo vidil, kak razloček je med to in unimi, ne le kar besede, ampak še veliko bolj. kar duh, zapopadek in celo sostavo zadene (J. Terdina. Ljublj. Časnik 1850 str. 300). — „Slavni gosp. fajmošter Blaž Potočnik je s svojimi prelepimi pesmimi in napevi (na pr. Dolenska, Zvonikarjeva, Planinar, Prašanje — odgovor itd.) vsim znan; on je pravi pevski umetnik, ki je prav veliko storil k povzdignjenju petja na Slovenskem (Zg. Danic. R. Podratitovski. l. 1862 str. 86).“ — O nekem času so ljubljanski dijaki radi popevali nemške tirolske pesmi; gospod Potočnik jim podvrže sledečo napisano:

Kdor ima srce,
Zna za dom solze,
Za slovenske domovine raj;

Za njo rad živi,
Za njo hrepeni,
Njo, le njo bo ljubil vekomaj.

Čvrst Slovencev rod
Čist prebiva tod;
Oj prijaznost čista tū cvete.
Vsak prijatla 'ma,
Zvest objema ga,
To navada stara tukaj je.

Od snežnih planin
Do trtic dolin

Mile pesmice povsod pojó.
Sloven'c je rad vesel:
Kaj, da bi ne pel!
Njemu pesmi iz srca tekó.

17) Potočnik je pripomogel, da se je Catalogus Cleri — Imenik duhovenski času primerno jel tudi v slovenščini vredovati. — Vstanovil je v Šent-Vidu narodno Čitalnico l. 1866 ter bil jej predsednik do smrti. — V rokopisih se nahaja mnogo pesmi, okoli sto pridig; sveti Angel varh, zvest voditelj v nebesa; Duhovna roža. — Blaže Potočnik je umel sirski, kaldejski, hebrejski, — po grški in latinski je govoril, italijanski mu je po domače šlo in po francosko je rad pel na glasoviru igraje. Slovanska narečja so mu bila prirojena in priljubljena. Pogostoma so mu bili presojevati učeni spisi, ki jih je kratko pa krepko ocenjal. Prislovic njegovih resnih in šaljivih je brez števila mej ljudstvom. — Spreten je bil v raznih umetnijah; učil je podobarje in kamnarje Šentvidske. Ljubljanska zvonarna se je zboljševala po njegovem navodu. Posebno veselje je imel do zvezdoslovja. Pratikl l. 1873 je napisal na čelo sledeče vošilo, ki je poslednja njegova pesmica in z malo besedami dobro slika našo dobo:

Naj bežijo dolge reve,
Bog razjasni temne dneve!

Opisal je ranjkega J. Žan v Letopisu Matice Slovenske l. 1872 — 3 str. 137—152, kjer kaže dokaj živo, da je Blaže Potočnik bil a) resnično pobožen duhovnik, b) zvest državlján avstrijski, c) ljubeznjiv prijatelj in dober tovariš, in d) učen in moder Slovenec. — Truplo njegovo počiva za cerkvijo sv. Vida v kapelici sredi njive Božje, in na grobni plošči napisana mu je spomenica:

Bil je Cerkvi zvest, koristen sin,
Blag prijatelj, skrben duš pastir;
Drag Slovincem bo-njegov spomin:
Daj Gospod — o daj mu večni mir!